

DE PIER

Opgang en ondergang van een icoon

Illustratie Pierdorp, Scala architecten (impressie Rik Slinger 2014)

De Passage, Panorama Mesdag, de Pier. Het is geen toeval dat uitgerekend Den Haag nog drie bouwwerken heeft die hun oorsprong vinden in de 19e eeuw. Alle drie waren het gebouwen die stonden voor typisch fin-de-siècle vertier: binnen winkelen, binnen het duinpanorama overzien, en binnen rondkijken over zee; een gezapige activiteit die vooral tot doel had te flaneren en gezien te worden. Het lijkt te gaan om sociale contacten, om burgerlijke gemeenschapszin los van de besognes van alledag. Geliefde uitjes en belangrijke elementen van het inmiddels aanzwellende badtoerisme. Functies die onmiskenbaar in een behoefte voorzagen en dat ook nu nog doen. Alleen hebben we daar een pier niet echt meer voor nodig.

In die context bezien wordt de geschiedenis van de pier gekenmerkt door een zekere tragiek. Vanaf 1901 was het trotse 'wandelhoofd Koningin Wilhelmina' met het Kurhaus verbonden en vormde hiermee een fraai ensemble. Een Jugendstil bonbonnière boven de golven ontworpen door architect Van Liefland. Totdat in 1942 de pier ontoegankelijk raakte in het spergebied en vervolgens door de bezetter in brand werd geschoten. Daarna, in de naoorlogse wederopbouwperiode, werd de pier nieuw leven ingeblazen, in een 'moderne' betonnen uitvoering, iets noordelijker dan de vorige om het historische karakter van het Kurhaus niet te verstoren. Wandelhoofd en pier werden beide gebouwd door de private Maatschappij Zeebad Scheveningen, de latere Exploitatie Maatschappij Scheveningen (E.M.S.), die onder andere ook het Kurhaus, het Circustheater en de Oranjeflats bezat. De nieuwe pier, een ontwerp van architect Maaskant, moest mee met de tijd en de oude doen vergeten. Het werd meer dan een wandelhoofd naar een rond restaurant. Er kwam een drietal eilanden voor horeca, uitkijktoren, zonnedek, speeltuintje en een door Hommerson geëxploiteerde speelhal.

Stroomversnelling

Toen begin jaren zestig ontwikkelaar Reinder Zwolsman met zijn bouwbedrijf Intervam de E.M.S. overnam kwam Scheveningen Bad in een stroomversnelling. De pier was Zwolsman's openingszet om Scheveningen ingrijpend te saneren en moderniseren voor een nieuwe middenklasse van koopkrachtige toeristen. De pier werd ingezet als nieuw icoon van de badplaats, als vervanger van het oude rijtje Grand Hotel/Kurhaus/Palace Hotel. De E.M.S. legde echter het loodje en Bredero Bouwbedrijven werd de nieuwe eigenaar. Grootchalige sloop (Grand Hotel en Palace-gebouw) en nieuwbouw waren het gevolg. Daar hebben we nu het winkelcentrum Palace Promenade en de bebouwing aan het Gevers Deynootplein aan overgehouden. Het scheelde niet veel of ook het Kurhaus ging plat, op het laatste nippertje tegengehouden door effectief burgerverzet. De dreigende sloop van het Kurhaus was de aanleiding voor de oprichting van de Vereniging Vrienden van Den Haag.

Historie

Vanaf eind 19^e eeuw kwam het fenomeen 'pier' in heel Europa en Amerika voor. Het was de tijd van algemeen opkomend toerisme. In de 20^e eeuw versterkte zich dat door schaalvergroting en scherpere toegangsprijzen. In Engeland en in de Verenigde Staten werden pieren een gewild onderdeel van de vastgoedexploitatie in kustplaatsen, dikwijls opgeblazen tot attractiecentra-op-zee. Door hun geïsoleerde ligging, de eroderende invloed van zoute wind en zee en de afhankelijkheid van een seizoenexploitatie zijn pieren altijd economische kwetsbaar geweest en zijn ze in de branding al snel slachtoffer van de elementen. Ook de Scheveningse pier ontkomt daar niet aan.

Eigenlijk lijkt er iedere vijftien jaar een diepte-investering nodig te zijn om gestaag verval te keren en opnieuw en kortstondig bezoekers te trekken naar een aan de tijd

aangepast en steeds veranderend vermaak. De familie Van der Valk kocht voor een symbolisch bedrag in 1991 de bouwvallige pier en leverde die begin deze eeuw opgeknapt op. De pier werd uitgebreid met een wandeldek en een winkelpassage met een deftig door Kho Liang Ie ontworpen interieur. Maar de beoogde chique huurders bleven weg en leegstand zette in, wat leidde tot het faillissement van 2013. Ideeën voor een heel pierdorp, een ware vlucht vooruit, haalden het niet en in 2015 werd een geïmproviseerde opknopbeurt door nieuwe eigenaar VolkerWessels uitgevoerd. Aan de bungy jump werd nog een reuzenrad als attractie toegevoegd.

Een zinkput

En ziedaar, slechts tien jaar na deze nieuwe investeringsimpuls, heeft ook de pier in zijn huidige staat weer de nodige tekortkomingen. De conditie van de betonconstructie en de funderingen is inmiddels zeer zorgwekkend, terwijl met het huidige gebruik de noodzakelijke economische drager voor nieuwe investeringen ontbreekt. Steeds weer krijgen we de indruk te maken te hebben met een zinkput. Daar komt bij dat ten opzichte van alle andere mogelijkheden tot exploitatie van het strand voor recreatie en horeca de pier eigenlijk een te geringe meerwaarde blijkt te hebben. De belangrijkste onderscheidende eigenschap van de pier, de lengte van de steel met wandelpromenade komt maar net voorbij de branding. Bovendien wordt vanwege de veiligheid van de kust en de verwachte versnelde stijging van de zeespiegel het strand in de komende jaren nog verder door zandsuppleties verbreed. De zoektocht naar veelgevraagde attracties om het publiek naar binnen te lokken heeft ook zijn beperkingen. Al met al lijken de noodzakelijke voorwaarden voor enig rendement op de investeringen en een duurzame exploitatie steeds toe te nemen. Nog afgezien van de klimaatverandering met zwaardere stormen en heftiger golfslag, die het toch al kostbare onderhoud van fundering en gevels nog meer zullen belasten.

Huidige eigenaar Kondor Wessels Vastgoed (KWV) – ook de bouwers van het enorme appartementengebouw pal naast de vuurtoren – lijkt zich weinig aan te trekken van deze omstandigheden voor de langere termijn en sorteert nu voor op plannen voor nieuwbouw. Een 'succesvolle herontwikkeling' die 'toekomstbestendig' is en 'een grote verscheidenheid aan functies' in zich draagt. Tegen het licht van 120 jaar geschiedenis klinkt het als een wanhoopskreet. 'De Gemeente is jarenlang geïnformeerd over de planontwikkeling, maar het gevoel voor urgentie lijkt te ontbreken om deze kans voor Nederland te verzilveren', schrijft KWV aan het gemeentebestuur. Begin dit jaar stuurde de ontwikkelaar/bouwer een stapel rapporten naar de gemeente om te bewijzen dat sloop en nieuwbouw noodzakelijk zouden zijn. 'Voor de langere

termijn heeft KWV een grote investering over, mits zij grote(re) ontwikkelruimte krijgen, zowel in omvang als in functies'. Het lijkt een zoveelste vlucht naar voren. In november werd duidelijk dat de plannen in deze tijd van laagconjunctuur weer in de la verdwijnen.

De tijd is voorbij

Het is goed dat het college heeft aangegeven geen groot-schalige bouw in zee te willen faciliteren en hoge eisen wil stellen aan de vormgeving van een eventuele nieuwe pier. Maar hoge eisen betekenen ook hoge bouwkosten en het onderhoud zal in de zoute wind er ook niet minder om worden. Nog afgezien van de zeespiegelstijging of de versterking van de kustverdediging. De geschiedenis leert dat bezoekers van de pier alleen terugkeren wanneer er een blijvende attractiewaarde is gevestigd, zoals het kleine hotel met 'piersuites'. Hoeveel zal een opknopbeurt dit keer gaan kosten en over welke periode zullen die investeringen dan moeten worden afgeschreven? Wie neemt het verlies? Wat zijn de verzekeringspremies bij zoveel risico's? Het wordt tijd dat wordt overgeschakeld naar een minder grimmige ontwikkeling van nieuwbouw in de zeereep van Scheveningen en dat de gemeente opteert voor ontspannen kustarchitectuur die de tand des tijds en het klimaat kan doorstaan. Vanaf deze bladzijde willen we suggereren het uitzicht vanaf het strand schoon te houden: een pier kan gewoon niet meer uit. Die tijd is voorbij. De pier is dood.

Peter Drijver

Werkgroep Levende Historie
levendehistorie@vriendenvandenhaag.nl

Elsbeth van Hijlckama Vlieg

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen
stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Vooroorlogse luchtfoto van de Scheveningse Pier
(foto Nederlands Instituut voor Militaire Historie)